

**Andrzej Pieczywok, Zbigniew Dziamski, Małgorzata Schneider,
Waldemar Nowosielski**

Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy

Instytut Techniki

ul. Chodkiewicza 30, 85–064 Bydgoszcz

KSZTAŁTOWANIE POCZUCIA BEZPIECZEŃSTWA MŁODYCH MIESZKAŃCÓW WOJEWÓDZTWA KUJAWSKO-POMORSKIEGO NA PRZYKŁADZIE OCHOTNICZYCH STRAŻY POŻARNYCH

Streszczenie. Autorzy artykułu główną uwagę skupili na procesie kształtowania poczucia bezpieczeństwa mieszkańców województwa kujawsko-pomorskiego na przykładzie Ochotniczych Straży Pożarnych. Artykuł składa się z trzech zasadniczych części, dwie pierwsze są teoretyczne, a ostatnia jest empiryczna. W pierwszej kolejności dokonano teoretycznego wglądu w pojęcie bezpieczeństwo, porządek publiczny i poczucie bezpieczeństwa, a także przedstawiono organizację systemu bezpieczeństwa w społeczności lokalnej. Druga część zawiera najważniejsze informacje dotyczące uwarunkowań historyczno-prawnych związanych z powstaniem i funkcjonowaniem Ochotniczych Straży Pożarnych, w tym podstawowych zadań realizowanych w obszarze zarządzania kryzysowego. Ostatnia część artykułu poświęcona jest badaniom empirycznym przeprowadzonym na podstawie kwestionariusza ankiety wśród studentów UKW. Badania w głównej mierze dotyczyły oceny pracy strażaków OSP w kształtowaniu poczucia bezpieczeństwa wybranych środowisk województwa kujawsko-pomorskiego.

Słowa kluczowe: bezpieczeństwo, zagrożenia, poczucie bezpieczeństwa, Ochotnicza Straż Pożarna.

FORMING OF SENSE OF SECURITY OF KUYAVIAN-POMERANIAN VOIVODESHIP BASED ON EXAMPLE OF VOLUNTARY FIRE BRIGADE

Abstract. The authors of the article have focused their attention on process of forming the sense of security of Kuyavian-Pomeranian Voivodeship based on example of

Voluntary Fire Brigade. Article contains of 3 parts: two theoretical and one empirical. First of all authors present theory of security, public order and sense of security and organisation of security system in local society. Second part contains important is about history and legal aspects of origin and activity of Voluntary Fire Brigades. Specially their goals in crisis management. Last part is about empirical researches based on questionnaire survey form for UKW students. It refers to assessment of firefighters work and its influence to sense of security in selected areas of Kuyavian-Pomeranian Voivodeship.

Keywords: security, threats, sense of security, Voluntary Fire Brigade.

Wprowadzenie

Kwestia bezpieczeństwa była poruszana wielokrotnie w wielu miejscach publicznego funkcjonowania człowieka oraz definiowana w różnoraki sposób. Można bezpieczeństwo pojmować subiektywnie lub obiektywnie. Każdy obywatel potrzebuje poczucia bezpieczeństwa. Jest to kluczowy aspekt funkcjonowania jednostki, co zauważył już Maslow, tworząc piramidę potrzeb. Potrzebę bezpieczeństwa umieścił na drugim miejscu, co tylko świadczy o istocie zapewnienia tego stanu.

Przeciwdziałanie zagrożeniom związane jest z kształtowaniem poczucia bezpieczeństwa obywateli w zakresie przestrzegania kultury bycia, kultury bezpieczeństwa. Możliwe jest to poprzez uznanie i przestrzeganie istotnych wartości uniwersalnych i społecznych.

Poczucie bezpieczeństwa jest czymś bardzo istotnym w życiu każdego z nas. Jego brak może być przyczyną poważnych zaburzeń psychicznych, a najczęściej spotykanym objawem bywa lęk. W odróżnieniu od fizjologicznego strachu, będącego reakcją na autentyczne zagrożenie, lęk jest irracjonalny. Poczucie bezpieczeństwa jest przeciwieństwem jedną z podstawowych potrzeb człowieka w relacji jednostka-społeczeństwo. Dzięki jej zaspokojeniu można w stu procentach cieszyć się pełnią rozwoju, a także być świadkiem powstawania różnych, nowych form życia społecznego.

Szczególnie ważnym w procesie bezpieczeństwa ludności jest sprawność działania oraz funkcjonowania organów państwa czy jednostki administracyjnej. Aby mieszkańcy czuli się bezpiecznie muszą mieć pewność dobrego zarządzania i funkcjonowania np. sądownictwa i Policji w przypadku przestępstw, czy Straży Pożarnej w przypadku np. pożaru lub wypadku komunikacyjnego.

Jednym z podmiotów mających zapewnić owo bezpieczeństwo jest Straż Pożarna. Jest ona jednym z elementów systemu bezpieczeństwa narodowego. Posiada zhierarchizowaną strukturę. Działa w oparciu o Ustawę z dnia 24 sierpnia 1991 roku *o Państwowej Straży Pożarnej*. Dokument ten określa, czym jest Straż Pożarna, nakłada na tą formację konkretne zadania, jakie ma realizować w celu sprawnego działania oraz zapewnienia i utrzymania bezpieczeństwa.

Celem artykułu jest przede wszystkim pokazanie, jak strażacy OSP kształtują poczucie bezpieczeństwa wśród społeczności lokalnych, za pomocą jakich form i metod oraz jakie miejsce zajmuje instytucja OSP w systemie bezpieczeństwa lokalnego.

Autorzy artykułu prowadzą od kilku lat szersze badania statutowe wśród społeczności lokalnych województwa kujawsko-pomorskiego dotyczące ich stanu bezpieczeństwa, jakości życia, organizacji i funkcjonowania zarządzania kryzysowego na poziomie gminy, powiatu i województwa oraz funkcjonowania różnych grup dyspozycyjnych m.in. wojska, Policji, PSP, OSP, a także organizacji pozarządowych i stowarzyszeń. Ponadto pracownicy zakładu dość ściśle współpracują w tym zakresie z Wojewódzkim Centrum Zarządzania Kryzysowego w Bydgoszczy oraz z Podoficerską Szkołą Straży Pożarnej. Artykuł ten stanowi ważne dopełnienie powyższych badań i może stać się przedmiotem dyskusji oraz szerszego spojrzenia na bezpieczeństwo i porządek publiczny w społeczności lokalnej.

Implementacja pojęć dotyczących poczucia bezpieczeństwa

Bezpieczeństwo znane jest człowiekowi od początków jego istnienia. Rozumiane jest dosłownie, jako osobliwy brak zagrożenia i pewne poczucie bezpieczeństwa. Analizując termin bezpieczeństwo, nie należy zapominać, iż w sposób pośredni bądź bezpośredni dotyczy on zawsze człowieka, rozumianego jako beneficjent bezpieczeństwa, który poprzez swoje działania starał się będzie oddalić wszelkie bodźce godzące w jego poczucie bezpieczeństwa [11]. Samo pojęcie bezpieczeństwa, rozumiane jest jako stan, który daje poczucie pewności i gwarancję jego zachowania oraz szanse na doskonalenie. Stanowi jedną z podstawowych potrzeb człowieka, to sytuacja odznaczająca się brakiem ryzyka utraty wartości szczególnie cennych, np. zdrowia, pracy, szacunku, uczuć, dóbr materialnych [3]. Nieco inaczej bezpieczeństwo definiuje J. Kuniowski, określając je jako pojęcie odzwierciedlające brak zagrożeń i jego poczucie. Jego zdaniem bezpieczeństwo to przede wszystkim zdolność narodu do ochrony jego wewnętrznych wartości przed zewnętrznymi zagrożeniami. Współczesny miernik szans istnienia, przetrwania i rozwoju państwa, społeczeństwa oraz jego obywateli [9]. J. Stefanowicz uważa, że bezpieczeństwo to „bezdiskusyjny wskaźnik szans do przetrwania i rozwoju danego państwa, oceniać je należy relatywnie, to jest w stosunku do potęgi, zamiarów i możliwości innych państw lub ugrupowań, niekoniecznie ościennych”[12].

Z pojęciem bezpieczeństwo powiązany jest dość ściśle termin bezpieczeństwo państwa, który jest rozumiany jako realny stan stabilności wewnętrznej i suwerenności państwa, który jednocześnie odzwierciedla brak lub występowanie jakichkolwiek zagrożeń (poprzez zaspokajanie potrzeb behawioralnych

społeczeństwa oraz podstawowych wymogów egzystencjalnych, traktowania państwa jako suwerennego podmiotu w stosunkach międzynarodowych) [4].

Innym ważnym pojęciem w tym obszarze jest termin bezpieczeństwo narodowe, które określa się jako „stan oznaczający poczucie pewności państwa w środowisku międzynarodowym, brak jego zagrożenia oraz ochronę przed zagrożeniem. W sensie ogólnospołecznym bezpieczeństwo obejmuje zaspokojenie potrzeb: istnienia, pewności przetrwania, stabilności i zadowolenia. Bezpieczeństwo, będąc naczelną potrzebą człowieka i grup społecznych, jest zarazem podstawową potrzebą państw i systemów międzynarodowych; jego brak wywołuje niepokój i poczucie zagrożenia [8]. Określenie pojęcia bezpieczeństwo narodowe znajduje również odzwierciedlenie w stosunku do potencjału obronnego państwa. I tak B. Balcerowicz rozumie bezpieczeństwo jako stan społeczeństwa określony stosunkiem wielkości potencjału obronnego, jakim ono dysponuje do skali zagrożeń [2].

Kolejną istotną definicją związaną z poczuciem bezpieczeństwa jest pojęcie bezpieczeństwa publicznego, które rozumiane jest jako przyzwalający stan w państwie. W jego zakres podmiotowo-przedmiotowy wchodzi państwo wspólnie ze swoim ustrojem i innymi urządzeniami oraz jego obywatele, ich mienie, zdrowie i życie [11]. Sama definicja kształtowana jest głównie poprzez ustrój prawny i funkcjonujące w państwie administrację publiczną oraz społeczeństwo.

W potocznym języku słowo porządek kojarzony jest z przejrzystością, schludnością, regularnością czy ułożeniem rzeczy w odpowiednim dla nich miejscu. Pojęcie to jest więc rozpatrywane jako pozytywny stan rzeczy i akceptowany przez większość ludzi, i najczęściej odnosi się do najbliższego otoczenia jednostki. Co się tyczy terminu „publiczny”, rozumiany on jest w kontekście państwowym, dotyczący ogółu, społeczny, jawny i powszechny, związany z urzędem czy z instytucją. Dlatego porządek publiczny jest nieprzerwalnym elementem współżycia ludzi, niezależnie od stopnia rozwoju państwowości.

Nierozerwalnie z bezpieczeństwem publicznym powiązane jest pojęcie porządku publicznego. Samo pojęcie „porządku publicznego” jest terminem trudnym do zdefiniowania, a co za tym idzie, nie posiada szczegółowego wyjaśnienia w obowiązującym stanie prawnym. Dlatego pojęcie to należy rozumieć w szerokim znaczeniu. W literaturze przedmiotu starano się zdefiniować porządek publiczny jako stan polegający na przestrzeganiu przez ludzi reguł postępowania (zasad, nakazów, zakazów), których nieprzestrzeganie, w warunkach życia w danej zbiorowości (lokalnej, zawodowej) narażałoby ich na konflikty i uciążliwości. Inaczej mówiąc, porządek publiczny to nic innego, tylko dostosowanie się ludzi do przyjętego wzorca przez ogół społeczeństwa, jako warunek konieczny do wspólnej koegzystencji ludzi w danej społeczności.

Dokonując charakterystyki pojęć bezpieczeństwo i porządek publiczny, ważną kwestią jest umiejętność wskazania zachodzących relacji pomiędzy nimi.

Bez wątpienia nie jest to łatwe zadanie, a przyczyną jest brak jednoznacznych i czytelnych kryteriów, które pozwalają rozróżnić te pojęcia i umożliwiają wyznaczenie granic, gdzie zaczyna się porządek publiczny, a kończy bezpieczeństwo. W tym momencie trafne jest spostrzeżenie W. Kawki, iż porządek publiczny i bezpieczeństwo „są dobrami prawem chronionymi, lecz są one pojęciami abstrakcyjnymi dlatego, że prawo pozytywne tych pojęć nie określa (...) są one niezbędnymi wymogami współżycia i rozwoju zorganizowanej grupy ludzkiej” [11].

Analizując powyższe definicje, nasuwa się pewna teza, iż porządek publiczny oraz bezpieczeństwo publiczne stanowią dwie jednakowo chronione konstytucyjne wartości, które pozostają w ścisłym związku, gdyż zapewnienie bezpieczeństwa publicznego stwarza potrzebne warunki dla bezpiecznego funkcjonowania państwa w danej społeczności, poprzez zbudowanie zasad, których należy przestrzegać w celu zapewnienia ładu i porządku. Natomiast zapewnienie ochrony porządku publicznemu ma na celu utrzymanie stanu bezpieczeństwa na terytorium państwa, przy wykorzystaniu kar za zachowania łamiące ustalony porządek i ład oraz zasady współżycia w społeczeństwie.

Należy przy analizie tych pojęć zauważyć, że poziom bezpieczeństwa publicznego w danym rejonie determinowany jest poprzez występujące tam zagrożenia. Pojęcie zagrożenie rozumiane jest jako coś szkodliwego, niebezpiecznego. Są to wszelkie negatywne czynniki, które oddziałują na uzgodniony układ czy wartość. Zagrożenie bezpieczeństwa państwa jest takim spłotem zdarzeń wewnętrznych lub w stosunkach międzynarodowych, w którym z dużym prawdopodobieństwem może nastąpić ograniczenie lub utrata warunków do niezakłóconego bytu państwa oraz jego partnerskiego traktowania w stosunkach międzynarodowych w wyniku zastosowania przemocy politycznej, psychologicznej, ekonomicznej, militarnej itp. [5].

Najogólniej pojęcie zagrożenia należy zrozumieć jako brak bezpieczeństwa, co z kolei doprowadza do nieuniknionego i niezmiennego stanu wpływającego na samopoczucie człowieka i jakość realizowanych czynności. Ścisłe powiązanie terminu zagrożenie z bezpieczeństwem, staje się podstawowym założeniem do prowadzenia działań z zakresu kształtowania poczucia bezpieczeństwa mieszkańców województwa kujawsko-pomorskiego przez strażaków z OSP.

Ostatnim pojęciem, wokół którego dotychczas budowano przestrzeń bezpieczeństwa jednostki jest poczucie bezpieczeństwa. Zatem poczucie bezpieczeństwa ujmujemy jako stan doświadczania spokoju, pewności, odczuwania braku zagrożeń, jak również przekonania o posiadaniu wystarczających zasobów do działań ochronnych. Jest to jednocześnie stan doznawania satysfakcji oraz zadowolenia osiągniętego poprzez posiadanie określonego zakresu bezpieczeństwa [7].

Dodatkowo możemy wspomnieć, że równowaga i stabilność pomiędzy działaniami przedsięwziętymi w celu wykluczenia zagrożeń, a ich realną możliwością wystąpienia w otoczeniu podmiotu jest niezbędna, żeby podmiot mógł funkcjonować w złożonych układach interpersonalnych. Człowiek jest istotą społeczną, umieszczoną w środowisku opanowanym zależnościami społeczno-kulturowymi, dlatego poczucie bezpieczeństwa ma także charakter społeczny. Dzięki tej tezie wyróżniamy poziomy bezpieczeństwa:

- intrapersonalny – wewnętrzny, odnosi się do sposobu, w jaki jednostka dostrzega własne bezpieczeństwo;
- interpersonalny – wypływa z bezpośredniego kontaktu człowieka z innymi jednostkami;
- grupowy – wypływa z relacji człowieka z grupą oraz pomiędzy grupami społecznymi;
- społeczny – odnosi się do zbiorowego poczucia bezpieczeństwa [13].

Istnieje bardzo duża zależność między powyższymi poziomami. Relacje z grupami społecznymi (rodziną, znajomymi z pracy, grupą koleżeńską) wpływają w sposób zasadniczy na poczucie bezpieczeństwa na poziomie intrapersonalnym.

Warto przy okazji charakterystyki pojęć związanych z poczuciem bezpieczeństwa przedstawić ogólną organizację systemu bezpieczeństwa w społeczności lokalnej. W pierwszej kolejności należy wymienić urząd wojewódzki, w którym funkcjonuje pełnomocnik (koordynator) ds. bezpieczeństwa i ochrony praw obywatelskich, współpracujący z komendantem wojewódzkim Policji (prewencja kryminalna) oraz marszałkiem województwa (osobą oddelegowaną do tej współpracy). Osobie tej podlega pełnomocnik ds. bezpieczeństwa i ochrony praw obywatelskich prezydenta (burmistrza) miasta, który z kolei współpracuje z komendantem miejskim Policji oraz pełnomocnikiem starosty ds. bezpieczeństwa i porządku i ochrony praw obywatelskich. Pełnomocnikowi prezydenta (burmistrza) podlega straż miejska (gminna), która w sprawach bezpieczeństwa publicznego współpracuje z organizacjami społecznymi i pozarządowymi. Ze strażą miejską (gminną) współpracuje komisja ds. bezpieczeństwa i porządku oraz Rada Miasta. Burmistrz, jako organ wykonawczy gminy, realizuje uchwały rady oraz bezpośrednio zadania gminy. Upoważniony jest również do kierowania bieżącymi sprawami gminy, w których zawiera się również sfera bezpieczeństwa i porządku publicznego, co w rzeczywistości daje mu legitymację do wydawania zarządzeń jednostkom samorządu gminnego. Burmistrz, jako organ samorządu terytorialnego, bierze odpowiedzialność za bezpieczeństwo i porządek publiczny, w sytuacji ogłoszenia stanu klęski żywiołowej, jeżeli taka została ogłoszona na terenie jednej, konkretnej gminy (w przypadku zaistnienia takiej sytuacji na obszarze kilku gmin, kierownictwo zostaje powierzone staroście).

Należy podkreślić, że kształtowanie wspólnego poczucia bezpieczeństwa to nie tylko zadania spoczywające na Policji, Straży Miejskiej (Gminnej), PSP, OSP, jednostkach administracji terytorialnej, ale także postawa społeczeństwa we wspólnym budowaniu porządku publicznego. Zwykły obywatel winien reagować nawet na najmniejsze załamania ogólnego porządku.

Uwarunkowania historyczno-prawne Ochotniczych Straży Pożarnych

Ochotnicze Straże Pożarne funkcjonują w Polsce jako stowarzyszenia. Stanowią tym samym bardzo ważną część sektora działalności pozarządowej. Jednakże bardzo wiele aspektów odróżnia je od innych działających w Polsce stowarzyszeń czy fundacji. Wśród najważniejszych różnic warto wskazać ich prawne otoczenie, w którym funkcjonują, ich specyfikę działania, potencjał instytucjonalno-prawny, zaplecze materialne, stopień zakrzewienia w tradycji i społecznej świadomości oraz kontekst historyczny, w jakim się kształtowały [1].

Ochotnicze Straże Pożarne należą do jednych z najstarszych i przy tym także najbardziej zasłużonych dla społeczeństwa organizacji pozarządowych w Polsce. Ich rola, w przeszłości, nie była ograniczona wyłącznie do gaszenia pożarów i walki z innymi zagrożeniami. OSP były bardzo często jedyną organizacją w mieście (miasteczku lub wsi), która integrowała ludność lokalną do wspólnej działalności politycznej, kulturowo-oświatowej, gospodarczej. OSP stwarzały niegdyś idealną możliwość do społecznej aktywności, robienia czegoś dla całego społeczeństwa [6].

Zmiany dotyczące ochrony przeciwpożarowej w Polsce oraz walki z pożarami nastąpiły dopiero na początku XIX wieku. Wtedy właśnie władze państwa uświadomiły sobie, że do skutecznej walki z żywiołem potrzebna jest specjalna, wyszkolona, zrzeszona formacja, która dodatkowo zostanie wyposażona w specjalistyczny sprzęt. Wtedy to w większych miastach zaczęły pojawiać się zawodowe straże ogniowe oraz pierwsze Ochotnicze Straże Pożarne [6].

Podczas zaborów społeczeństwo polskie miało bardzo ograniczone możliwości organizowania zrzeszania się. Zaborcy administracyjnie i bardzo skutecznie ograniczali aktywność Polaków, widząc w niej potencjalne zagrożenie dla swoich prywatnych interesów. Stosunkowo największą swobodą i autonomią cieszył się zabór austriacki. To właśnie tam, w Galicji, najwcześniej zaczął rozwijać się Polski Ruch Strażacki. Z inicjatywy Towarzystwa Ubezpieczeń od Ognia w Krakowie, w 1865 roku zorganizowano po raz pierwszy zawodową Ochotniczą Straż Ogniową. Jej głównym zadaniem było niesienie wszelakiej pomocy istniejącej już Miejskiej Zawodowej Straży Pożarnej. Pomoc ta miała

być realizowana podczas gaszenia pożarów. Za Krakowem, kolejne tego typu organizacje powstawały w innych większych miastach Galicji [6].

Pierwsze organizacje podobne do współczesnych Ochotniczych Straży Pożarnych działały dosyć luźno. Nie współdziałały ze sobą, jak to jest obecnie. Przejawiało się to różnicami w różnych regulaminach, umundurowaniu, odrębnych odznakach. Dlatego właśnie z biegiem czasu pojawiła się konieczność konsolidacji ruchu strażackiego. Upór różnych, niezwykle aktywnych działaczy strażackich doprowadził w konsekwencji do tego, iż władze zaborcze wyraziły zgodę na utworzenie Krajowego Związku Ochotniczych Straży Pożarnych w Królestwie Galicji i Lodomerii [6].

W wyniku działalności wspomnianego wcześniej Związku opracowano wzorcowy statut, który zaczęły stopniowo uchwalać wszelkie organizacje ogniowe istniejące na terenie zaborów. Wpłynęło to bardzo pozytywnie na ujednoczenie się działalności poszczególnych organizacji walczących z pożarami. Rozpoczęto także wydawanie miesięcznika *Przewodnik Pożarniczy*. Na jego łamach można było przeczytać różne ciekawe artykuły z zakresu techniki pożarniczej oraz opisy działalności organizacji ogniowych, o ich udziale w różnych akcjach, sprzęcie itp. Dla wielu strażaków ochotników pismo to stanowiło fachowe źródło informacji o pożarnictwie. Związek dodatkowo nawiązał bardzo ważną współpracę z Towarzystwem Kółek Rolniczych. Ten ruch w późniejszym czasie skutkował niezwykle żywiołowym i prężnym rozwojem Ruchu Strażackiego na wsiach w Galicji. Organizowane były także niekiedy szkolenia dla podległych związkowi straży. To niewątpliwie podniosło sprawność działania tychże organizacji, które dały początki współczesnym OSP [6].

Po okresie zaborów w świeżo odrodzonym Królestwie Polskim pierwsze organizacje strażackie zaczęły powstawać dopiero w drugiej połowie XIX wieku. Pierwsza w pełni kwalifikowana i zawodowa straż została założona w Kaliszu w 1864 roku. W późniejszych okresach czasu systematycznie powstawały nowe straże. Formalnie wchodziły one w skład Rosyjskiego Towarzystwa Pożarniczego, ponieważ władze rosyjskie (carskie) nie dopuszczały do powstania autonomicznego związku polskiego. Formą kontroli nad strażami było także to, iż każda organizacja opierała swoją działalność na *Ustawie*, która każdorazowo musiała być akceptowana przez odpowiedniego terytorialnie gubernatora [6].

Pod koniec I wojny światowej w Polakach budziły się coraz większe nadzieje na niepodległość. Strażacy tamtego okresu myśleli tylko o tym, by nowo narodzone państwo polskie miało w pełni zorganizowaną, silną i gotową do działania organizację strażacką. Zaangażowanie oraz poświęcenie tysięcy strażaków – rzeźników aktywności społecznej i patriotycznej przynosiło upragnione skutki, szczególnie w końcowej fazie wojny. Straże Pożarne okresu odrodzenia państwa polskiego, pomimo wielu trudności, umacniały się i rozwijały dzięki kultywowaniu tradycji. Do ich naczelnych zasad należała walka z czerwonym kurem, czyli ogniem oraz niesienie pomocy społeczeństwu, gdy w za-

grożeniu było ich życie, zdrowie i mienie osobiste. W znacznej większości w Strażach Pożarnych okresu międzywojennego kultywowane były przede wszystkim wartości moralne (poświęcenie i służba innym), poszanowanie pracy, gospodarność, oszczędność, honor, patriotyzm, przywiązanie do ojczyzny i inne. Te właśnie wartości stały się symbolem ludzi prawych – strażaków, i wzbudzały w społeczeństwie ogromny szacunek [15].

Zauważalne zmiany w organizacji Straży Pożarnych w Polsce są dostrzegalne dopiero po ożywieniu politycznym w 1956 roku. Wtedy to właśnie zmniejszyły się znacznie represje wywierane przez państwo na społeczeństwo polskie. Całkowitym zamknięciem tego procesu było powołanie z dniem 28 grudnia 1956 roku Związku Ochotniczych Straży Pożarnych. Związek ten został uznany za stowarzyszenie wyższej użyteczności publicznej. Jednakże przez cały czas władze komunistyczne chciały podporządkować sobie ten Związek (na szczęście nieskutecznie). Wypracowano więc stwierdzenie, iż Ochotnicze Straże Pożarne będą nierozdzielnie łączyły sprawy służby pożarniczej wraz z interesami socjalistycznej Polski Ludowej. Powołanie omawianego Związku zostało odebrane niezwykle pozytywnie przez istniejące już OSP, a także przez aktyw strażacki. Wiele jednostek Straży bez namysłu przystąpiło do udziału w walnych zebraniach i wyboru nowych kadr zarządzających. Do środowiska strażackiego zostali przywróceni także jego dawni działacze, którzy zostali odsunięci od służby po 1950 roku. Podjęto na nowo szeroko zakrojoną działalność przeciwpożarową oraz społeczną. Z biegiem czasu poprawił się również stan wyposażenia OSP, przebudowywano, odnawiano i unowocześniano remizy strażackie. Stan liczebny strażaków ochotników znacznie wzrastał [14].

Kolejny przełom nastąpił w roku 1989, kiedy to w Polsce zaczął się proces transformacji systemowej. W tymże czasie zauważalne było także ożywienie w jednostkach OSP, które na nowo stały się wielkim ruchem społecznym. Podczas IX Krajowego Zjazdu Związku Ochotniczych Straży Pożarnych, który odbył się w dniach 4–5 kwietnia 1992 roku, podjęto niebagatelną decyzję o zmianie nazwy na Związek Ochotniczych Straży Pożarnych Rzeczypospolitej Polskiej. Prezesem ówczesnego Związku został Waldemar Pawlak, funkcję tę pełni do dzisiaj [14].

Wszystkie istniejące w Polsce jednostki Ochotniczych Straży Pożarnych funkcjonują w oparciu o przepisy [10]:

- ustawy z dnia 7 kwietnia 1989 r. – *Prawo o stowarzyszeniach* (Dz. U. z 2001 r. Nr 79 poz. 855 ze zm.);
- ustawy z dnia 24 sierpnia 1991 r. o *ochronie przeciwpożarowej* (Dz. U. z 2002 r. Nr 147 poz. 1229 ze zm.).

Stanowią one przy tym bardzo ważny element systemu bezpieczeństwa państwa polskiego. Ustawy te w bardzo dużej mierze określają ich sytuację, określają ich prawa i obowiązki, a także ich specyficzne źródła finansowania

i relacje z administracją rządową i samorządową. Dodatkowo, OSP funkcjonują jako stowarzyszenia i mogą ubiegać się o wszelkie inne środki przewidziane w ramach prawa dla trzeciego sektora – są to różne dotacje, np. na realizację zamówień publicznych, przyznawane w ramach Ustawy o działalności pożytku publicznego. Możliwości pozyskiwania tych środków są więc w przypadku OSP znacznie większe, a źródła ich dochodów znacznie stabilniejsze. Ustawa o ochronie przeciwpożarowej przewiduje finansowanie OSP [1]:

- z dochodów ubezpieczonych instytucji;
- ze środków jednostek samorządu terytorialnego;
- ze środków Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej;
- ze środków budżetu państwa, środków Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji oraz ze środków Państwowej Straży Pożarnej.

Ustawa nie precyzuje dokładnie, jakie wydatki mogą być pokrywane z wyżej wymienionych funduszy. Jednakże wymaga ona, aby to były cele związane z ochroną i ratownictwem pożarniczym. Podstawowym źródłem finansowania OSP są jednak urzędy gmin, właściwe terytorialnie. Ustawa o ochronie przeciwpożarowej jednoznacznie nakłada na te jednostki administracji samorządowej obowiązek finansowania OSP w zakresie [1]:

- Pokrywania wszelkich kosztów wyposażenia jednostek OSP, utrzymania, szkolenia i zapewnienia ich jak najwyższej gotowości bojowej. W zakres tych obowiązków wchodzi między innymi: kupno nowych urządzeń gaśniczych, sprzętu przeciwpożarowego, specjalistycznej odzieży ochronnej dla strażaków, środków gaśniczych niezbędnych do pełnienia służby, pokrycie kosztów zakupu paliwa, a także pokrywanie kosztów konserwacji i napraw środków transportu oraz budowa i modernizacja remiz.
- Przekazywania strażakom bezpłatnego umundurowania, ubezpieczenia na wypadek nieszczęśliwych zdarzeń podczas pełnienia służby, a także zapewnienie wszystkich potrzebnych okresowych badań lekarskich dla członków OSP.
- Środki gmin mogą być również przeznaczane na różnego rodzaju badania naukowe oraz działalność racjonalizatorską w zakresie bezpieczeństwa pożarowego regionu i innych występujących miejscowo zagrożeń.
- Środki finansowe gmin OSP można przekazywać na propagowanie bezpieczeństwa pożarowego.

Dodatkowo Ustawa pozwala wszystkim jednostkom samorządów terytorialnych na udzielanie OSP dotacji na podstawie Ustawy o finansach publicznych.

W praktyce, jak pokazują powyższe odniesienia, funkcjonują dwa podstawowe sposoby finansowania OSP przez gminy [1]:

- Wydatki związane z utrzymaniem pełnej gotowości bojowej jednostek OSP są pokrywane w sposób bezpośredni przez gminy (wydatki własne samorządu);
- Środki na pokrycie kosztów, które wiążą się z ochroną przeciwpożarową są przekazywane bezpośrednio jednostkom OSP w formie celowych dotacji.

Zadania działających na terenie Polski Ochotniczych Straży Pożarnych wynikają z ustawy z dnia 24 sierpnia 1991 r. o ochronie przeciwpożarowej. OSP realizują wszystkie powierzane im zadania związane z ochroną ludności, ochroną przeciwpożarową oraz ratownictwa, a także prowadzą na dosyć szeroką skalę różne działania profilaktyczne skierowane przede wszystkim do młodzieży. Podstawowymi celami oraz zadaniami Ochotniczych Straży Pożarnych wynikającymi między innymi z ich statutów jest: prowadzenie działalności, która ma na celu zapobieganie przed wszystkim pożarom, udział w akcjach ratowniczo-gaśniczych, przeprowadzanych w czasie pożarów oraz innych zdarzeń niebezpiecznych i podczas występowania klęsk żywiołowych, a także informowanie ludności o występowaniu zagrożeń [10].

Współpraca jednostek OSP w ramach działania Krajowego Systemu Ratowniczo-Gaśniczego (KRSRG) to głównie współpraca podczas akcji ratowniczych na terenie całego kraju, z udziałem specjalistów, grup ratowniczych, wykorzystywanie dostępnego sprzętu ratowniczo-gaśniczego, przygotowywanie wspólnych szkoleń i kursów, dotyczących zasad udzielania pierwszej pomocy przedmedycznej, stosowania podstawowych technik ratowniczych w akcjach ratunkowych, tworzenie programów informujących ludność o zagrożeniu katastrofą, klęską żywiołową, pożarem czy innymi miejscowymi zagrożeniami wywołanymi siłami natury lub działalnością ludzką. Do zadań należy także udostępnianie pozostających w dyspozycji OSP czy KRSRG zasobów niezbędnych na potrzeby wykonania akcji ratunkowych czy szkoleń [10].

Z informacji przekazanych przez Komendę Główną PSP wynika, iż do Krajowego Systemu Ratowniczo-Gaśniczego włączonych jest ponad 3700 ochotniczych straży pożarnych (dane z grudnia 2017 roku). Daje to siłę około 120 tysięcy strażaków ochotników w wieku od 18 do 60 lat oraz około 7300 samochodów pożarniczych [1].

Z momentem rozpoczęcia procesu włączania jednostek OSP do KRSRG, to znaczy od 1995 roku, znacznie wzrósł zakres zadań strażaków działających w OSP. Do głównych zadań realizowanych przez jednostki OSP, w tym w ramach KRSRG należy [10]:

- gaszenie pożarów i likwidacja innych miejscowych zagrożeń (np. usuwanie skutków nawałnic czy burz, pomoc służbom ratunkowym przy wypadkach komunikacyjnych);
- ratownictwo techniczne, w szczególności na drogach lub w budynkach zagrożonych zawaleniem;

- ewakuacja poszkodowanych lub zagrożonych ludzi oraz zwierząt, a także zagrożonego mienia z miejsca katastrofy do miejsca bezpiecznego;
- odpowiednie oznakowanie i zabezpieczenie miejsc prowadzenia działań ratowniczych;
- prowadzenie działań ratowniczych na obszarach wodnych, w tym szczególnie podczas trwania powodzi;
- usuwanie skutków zdarzeń w szczególności po przejściu anomalii pogodowych i udzielanie pomocy socjalnej poszkodowanym.

Ochotnicze Straże Pożarne w Polsce działają w ścisłej współpracy z różnymi jednostkami organizacyjnymi Państwowej Straży Pożarnej, a także z najprzeróżniejszymi podmiotami i instytucjami użyteczności publicznej. Współpraca ta ma na celu zapewnienie jak najwyższego poziomu bezpieczeństwa obywatelom zamieszkującym teren działania danej jednostki OSP (miasto, gmina), także wspomaganie sąsiadujących z nimi obszarów w ramach odwołów operacyjnych lub innych umów o wzajemnej pomocy i współpracy.

Potrzeby i zagrożenia społeczności lokalnych

Z punktu widzenia poczucia bezpieczeństwa, szczególnie ważne są potrzeby, które znajdują się tuż nad podstawowymi potrzebami fizjologicznymi. Potrzeba bezpieczeństwa jest niezmiernie istotna. Maslow zauważa, że ludzie potrzebują zapewnienia bezpieczeństwa w wielu aspektach, od gwarancji pracy, zatrudnienia do ochrony życia, zdrowia i mienia.

Potrzeby mieszkańców województwa kujawsko-pomorskiego bardzo często wynikają z istniejących zagrożeń. Potrzeba bezpieczeństwa wydaje się być trudna do osiągnięcia, do zaspokojenia, ze względu na liczne zagrożenia, jakie można spotkać. W tej części artykułu autorzy dokonali charakterystyki najbardziej uciążliwych dla mieszkańców zagrożeń. Są to zagrożenia występujące wśród nieletnich, zagrożenia narkomanią, zagrożenia w ruchu drogowym, bezpieczeństwo imprez masowych, zagrożenia pochodzenia naturalnego, zagrożenia komunikacyjne, zagrożenia ekologiczne i budowlane oraz awarie przemysłowe.

Zdecydowana większość nieletnich sprawców czynów karalnych wywodzi się z rodzin niepełnych, patologicznych i kryminogennych. Nieletni sprawcy czynów karalnych stanowią grupę wiekową w przedziale od 13–17 lat. Dla sposobu działania nieletnich sprawców, charakterystyczna jest skłonność do łączenia się w grupy przestępcze. Grupy te coraz częściej wykazują cechy wąskiej specjalizacji zarówno ze względu na rodzaje czynów, jak i sposób ich dokonywania. Nieletnich sprawców cechuje poczucie bezkarności oraz agresywność w działaniu. W wielu przypadkach sprawcy byli wcześniej znani organom ścigania.

Biorąc pod uwagę dane statystyczne, stwierdzić należy, że większość popełnionych przez nieletnich czynów to działania zamierzone. Podstawowe bodźce determinujące przestępczość nieletnich stanowiła chęć zdobycia pieniędzy, poczucie bezkarności za wcześniejszą działalność przestępczą, namowa kolegów, chęć przebywania i realizowania się w grupie rówieśników, jak również powielanie złych wzorców i zachowań z domu rodzinnego.

Na terenie województwa kujawsko-pomorskiego w ostatnim czasie nie odnotowano przypadków istnienia sekt oraz subkultur młodzieżowych. Odnotowano jednak przypadki zakłócania ładu i porządku przez pseudokibiców tzw. szalikowców.

Występujący w skali kraju stały wzrost popularności narkotyków, a co za tym idzie wzrost zagrożenia przestępczością narkotykową w postaci produkcji środków odurzających i substancji psychotropowych oraz rozbudowanie sieci dealerów oferujących do sprzedaży różnego rodzaju środki narkotyczne, znajduje również potwierdzenie na terenie województwa kujawsko-pomorskiego.

W większości przypadków narkotyki rozprowadzane są w dużych miastach, m.in. Bydgoszczy, Toruniu, Włocławku, czy Grudziądzu, w lokalach rozrywkowych, do których chętnie uczęszcza młodzież. Są to puby, dyskoteki itp., usytuowane nie tylko w rejonach najczęściej uczęszczanych. Narkotyki rozprowadzane są na terenie szkół przez dealerów bądź przez samych uczniów.

Motoryzacja jest jednym z ważniejszych elementów życia gospodarczego i społecznego. Jej ciągły rozwój, obok oczywistych korzyści, sprzyja również powstawaniu wielu zjawisk negatywnych i zagrożeń, z których najpoważniejsze występują w dziedzinie bezpieczeństwa ruchu.

Cechą charakterystyczną rozwoju motoryzacji jest szybki wzrost liczby pojazdów i ich rocznego przebiegu. Należy przy tym zauważyć, że pomimo tego modernizacja sieci drogowej na terenie województwa kujawsko-pomorskiego nie nadała za dynamiką wzrostu liczby pojazdów. Przyczyną znacznego wzrostu wypadków drogowych w ostatnich latach jest nie tylko nieprzestrzeganie przepisów ruchu drogowego, wzrost liczby pojazdów, czy niski poziom kultury motoryzacyjnej uczestników ruchu, ale także zły i stale pogarszający się stan infrastruktury drogowej.

Z punktu widzenia warunków drogowych, na bezpieczeństwo wpływa wiele czynników związanych nie tylko z przekrojem poprzecznym i podłużnym drogi, jej oznakowaniem, zastosowaniem różnego rodzaju urządzeń bezpieczeństwa ruchu, lokalizacją obiektów w pasie drogowym czy też w jego pobliżu, lecz także natężenie ruchu, jego struktura i prędkość.

Mimo licznych akcji i działań prewencyjnych prowadzonych na drogach województwa kujawsko-pomorskiego zagrożenie w ruchu drogowym jest nadal bardzo poważne. Dlatego konieczne są dalsze działania na rzecz podniesienia bezpieczeństwa uczestników ruchu drogowego.

Jeśli chodzi o największe zagrożenia podczas imprez masowych na terenie województwa kujawsko-pomorskiego, to występują one w czasie meczów sportowych oraz dużych imprez muzycznych organizowanych na otwartym terenie. W odniesieniu do imprez sportowych, największe zagrożenie występuje w czasie rozgrywek lig: piłkarskich oraz żużlowej. Podczas pozostałych rozgrywek (hokej na lodzie, koszykówka, piłka ręczna, piłka halowa), stopień tego zagrożenia jest znacznie mniejszy.

W przypadku imprez muzycznych, największe, potencjalne zagrożenie stwarzają duże koncerty zespołów lub wykonawców muzyki młodzieżowej, organizowane na dużych otwartych przestrzeniach oraz w obiektach miejskich ośrodków sportu i rekreacji.

W celu prawidłowej realizacji zabezpieczenia imprez sportowych prowadzony jest bank danych o kibicach, ich zachowaniach i antagonizmach.

W trakcie realizacji zabezpieczenia imprez, komendy powiatowe Policji współpracują z innymi instytucjami, które w zakresie swoich obowiązków mają m.in. zabezpieczenie ładu i porządku na określonym obszarze lub w określonym zakresie. Należą do nich: Straż Miejska, Straż Ochrony Kolei oraz Żandarmeria Wojskowa. Współpracę tę należy uznać za poprawną.

Wymagania bezpieczeństwa pożarowego w przypadku organizowania imprez masowych na otwartych obiektach sportowych są zachowane. Występować mogą jedynie lokalne zagrożenia pożarowe spowodowane użytkowaniem przez kibiców ognia otwartego, materiałów pirotechnicznych czy substancji pożarowo niebezpiecznych. Mogą one skutkować zakłóceniami porządku podczas trwania imprez.

Zdecydowanie największe zagrożenie istnieje w obiektach użyteczności publicznej, które sporadycznie wykorzystywane są do organizacji imprez. Do obiektów tych należy zaliczyć: aule, stadiony, lodowiska, hale sportowe. Wymienione obiekty zostały wyposażone w instalacje wykrywaczy pożaru, które połączono z siedzibą komend miejskich straży pożarnej.

Uwzględniając położenie geograficzne regionu, charakter, rolę i jego miejsce w gospodarce, podstawowych zagrożeń należy dopatrywać się w niebezpieczeństwach związanych z degradacją środowiska naturalnego, wynikającą z codziennej działalności człowieka, naruszeń zasad technologicznych i nieprzestrzegania przepisów bezpieczeństwa pracy, a także w nadzwyczajnych zagrożeniach powodowanych siłami przyrody. W związku z powyższym, na obszarze miast i powiatów województwa potencjalnie mogą wystąpić zagrożenia: pochodzenia naturalnego, związane z rozwojem cywilizacyjnym i działalnością człowieka.

Do zagrożeń pochodzenia naturalnego należy zaliczyć:

- powódzie spowodowane wylewaniami Wisły i Drwęcy oraz wynikiem z wystąpienia nawalnych opadów atmosferycznych i roztopów,
- pożary traw, zarośli i lasów, spowodowane uderzeniem pioruna,

- zakażenia biologiczne ludzi i zwierząt gospodarskich (epidemie i epizootie),
- wichury, śnieżyce, gradobicia.

Zakażenie biologiczne może spowodować epidemię chorób zakaźnych u ludzi i epizootię u zwierząt. Może ono wystąpić w wyniku każdej katastrofy ekologicznej (powódź, huragan itp.), a także w przypadku awarii systemu zaopatrzenia ludności w wodę, systemu usuwania i niszczenia nieczystości i odpadów (np. zatopienie studni na terenach zalewowych, oczyszczalni ścieków, awarii kolektora ścieków, awarii wodociągu publicznego itp.). Epidemia choroby zakaźnej może wystąpić też w następstwie użycia drobnoustrojów lub ich jadów w celach terrorystycznych. Rejony występowania takich zjawisk oraz ich skala są trudne do przewidzenia.

Największe potencjalne zagrożenie epidemiologiczne stwarzają oczyszczalnie ścieków znajdujące się w strefach zalewowych.

Wichury i inne silne wiatry mogą spowodować lokalne utrudnienia w przejeździe dróg oraz uszkodzenia napowietrznych linii energetycznych i telefonicznych. Miejscowe zagrożenia mogą stanowić linie energetyczne wysokich napięć 110 KV i 220 KV.

Obfite i długotrwałe opady śniegu w połączeniu z innymi zjawiskami atmosferycznymi (wiatr, niskie temperatury), mogą spowodować duże utrudnienia komunikacyjne. Na terenie niektórych powiatów specjalnego nadzoru i utrzymania przejeździe wymagają główne drogi krajowe, wojewódzkie i ważniejsze drogi lokalne.

Charakter rolniczo-usługowy poszczególnych gmin i powiatów w województwie kujawsko-pomorskim powoduje, że zakłady produkcyjno-usługowe przy wytwarzaniu wyrobów gotowych w ograniczonym zakresie wykorzystują niewielkie ilości substancji niebezpiecznych pożarowo. Największe zagrożenie pożarowe wynika ze składowania substancji niebezpiecznych pożarowo oraz usytuowania zakładu przylegającego bezpośrednio do kompleksu leśnego.

Dodatkowym zagrożeniem, które może mieć miejsce podczas rozszczelnienia podziemnych zbiorników paliwowych lub rozładunku paliw na froncie zlewowym cystern kolejowych, jest zagrożenie dla środowiska naturalnego, zwłaszcza gruntu oraz wód podziemnych. Wynika ono z braku odpowiednich zabezpieczeń chroniących grunt i wody podziemne przed skażeniem. Dotyczy to zarówno zbiorników, w których magazynuje się paliwa, jak i frontu zlewowego.

Przewóz większości materiałów niebezpiecznych przez obszar województwa kujawsko-pomorskiego odbywa się drogą krajową nr 1, drogami wojewódzkimi, a także powiatowymi. Największa ilość substancji przewożonych jest drogą krajową. Miejscami najbardziej zagrożonymi na terenie powiatu są drogi, które przechodzą przez przeprawy mostowe oraz wiodą wzdłuż spływu powierzchniowego rzeki Wisły i Drwęcy. Przy zwiększającym się nasileniu

ruchu pojazdów na drogach oraz przewożeniu Toksycznych Środków Przemysłowych (TŚP) głównie transportem drogowym, należy się liczyć ze zwiększoną ilością wypadków z udziałem jednostek przewożących substancje niebezpieczne pożarowo.

Transportem kolejowym TŚP na poszczególnych szlakach kolejowych przewożone są z różną intensywnością. Największe zagrożenie występuje w przypadku, gdy linie kolejowe między poszczególnymi stacjami są torami pojedynczymi lub przebiegają przez przeprawy mostowe. Każdorazowe rozszczelnienie cystern kolejowych lub wypadek na szlaku w pobliżu cieków wodnych lub w obrębie dworca kolejowego, stwarza potencjalne zagrożenie. Zagrożenie to zależy będzie od ilości, rodzaju substancji, czasu trwania emisji oraz stanu warunków meteorologicznych. Szczególne niebezpieczeństwo powstanie, gdy do rozszczelnienia dojdzie w obrębie skupisk ludzkich. Stacjami postoju awaryjnego cystern przewożących materiały niebezpieczne są dworce kolejowe znajdujące się na trasie przewozu.

Możliwości ograniczenia zagrożeń w transporcie drogowym i kolejowym związane są głównie z przestrzeganiem procedur bezpieczeństwa oraz odpowiednim stanem technicznym taboru drogowego i kolejowego.

Poważne zagrożenie dla środowiska stanowi transport rurociągowy ropy naftowej i jej produktów. W przypadku awarii powstaje niebezpieczeństwo zanieczyszczenia zasobów wód podziemnych i powierzchniowych oraz gruntu.

Skażenie wód powierzchniowych rzeki Wisły i Drwęcy oraz ich dopływów może zaistnieć w wyniku drogowego lub kolejowego wypadku transportu substancji niebezpiecznych pożarowo. Każde takie zdarzenie, mające nawet lokalny charakter, może doprowadzić w skrajnych przypadkach do skażenia dużego obszaru. Zasięg i intensywność skażeń zależy będą od warunków meteorologicznych, pory doby, czasu dotarcia zgłoszenia o zdarzeniu do służb ratowniczych. Szczególnie niebezpieczne może być skażenie rzeki Drwęcy w jej górnym biegu wskutek zaistnienia wypadku drogowego z udziałem jednostki transportującej substancję niebezpieczną.

Na stan zagrożenia pożarowego wpływ mają czynniki związane ze sposobem użytkowania obiektu, warunkami umożliwiającymi rozprzestrzeniania pożaru oraz stanem zabezpieczenia przeciwpożarowego.

Największe zagrożenie pożarem poszczególnych dzielnic dużych miast stwarza układ urbanistyczny i struktura zabudowy kompleksu staromiejskiego. Na tym obszarze usytuowane są budynki w zwartej zabudowie, pełniące zróżnicowane funkcje, w większości przypadków mające zabytkowy charakter.

Układ komunikacyjny oraz organizacja ruchu pojazdów na tym terenie, powodują trudności związane z dojazdem pojazdów ciężkich i specjalnych do obiektów potencjalnie objętych pożarem. Najbardziej radykalnym rozwiązaniem tego problemu byłoby całkowite ograniczenie ruchu pojazdów oraz ich

okresowego parkowania poprzez budowę sieci podziemnych parkingów okalających teren głównych części miast.

Zwiększająca się ilość pojazdów samochodowych, będących w użytkowaniu mieszkańców miast, przy jednocześnie nierozwiązanym problemie ich parkowania, powoduje w chwili zaistnienia pożaru lub wystąpienia innego miejscowego zagrożenia, istotne utrudnienia w dojeździe na miejsce zdarzenia samochodów ratowniczo-gaśniczych Państwowej Straży Pożarnej (PSP), zwłaszcza do budynków mieszkalnych wielorodzinnych.

W ostatnim okresie czasu powstaje coraz więcej wspólnot mieszkaniowych, które do kwestii poprawy bezpieczeństwa swoich mieszkańców przywiązują dużą wagę. Działania prowadzone przez te wspólnoty polegają głównie na ograniczeniu dostępu do budynków mieszkalnych wielorodzinnych poprzez wykonywanie ogrodzenia terenu, na którym usytuowane są obiekty oraz montowanie bram sterowanych pilotem. W mniemaniu mieszkańców, wykonanie powyższych zabezpieczeń poprawi stan ich bezpieczeństwa. Nie biorą oni jednak pod uwagę zapewnienia możliwości podejmowania skutecznych działań ratowniczo-gaśniczych, wykonywanych przez jednostki ratowniczo-gaśnicze PSP. Wspomniane zabezpieczenia wydłużają bowiem czas wejścia do działań, zwłaszcza w porze nocnej.

Kształtowanie poczucia bezpieczeństwa mieszkańców – analiza wyników badań

Podstawowym celem badań była analiza i diagnoza kształtowania poczucia bezpieczeństwa mieszkańców województwa kujawsko-pomorskiego na przykładzie ochotniczych straży pożarnych.

Podjęcie powyższego tematu umożliwiło rozpoznanie i ocenę świadomości bezpieczeństwa środowisk województwa w obszarze objętym przedmiotem badań, a przez to stworzyło płaszczyznę do nowego podejścia do zagadnień związanych z bezpieczeństwem.

Badania zostały zrealizowane w kwietniu 2018 roku na próbie kwotowej 50 studentów z województwa kujawsko-pomorskiego studiujących na Uniwersytecie Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy, uwzględniającej zróżnicowanie populacji generalnej ze względu na:

- płeć (kobiety 54,1%, mężczyźni 45,1%),
- wiek (18–25, 86,3% 26–30, 13,7%),
- wykształcenie (średnie 100%).

Materiał empiryczny zebrany został przy zastosowaniu techniki anonimowej ankiety audytoryjnej. Zagadnienia problemowe w postaci pytań kwestionariusza ankiety umożliwiły uzyskanie opinii na powyższy temat. Uzyskane

dane empiryczne zostały poddane procedurom statystycznym przy wykorzystaniu programu SPSS.

Pierwsze pytanie skierowane do badanych było następujące: Czy jest Pan/Pani zainteresowany/a działalnością Ochotniczej Straży Pożarnej? Większość badanych (66,7%) nie jest zainteresowana taką działalnością, a tylko co trzeci badany odpowiedział pozytywnie (33,3%) na to pytanie.

Kolejna kwestia była związana z poprzednią i brzmiała: Czy wspiera Pan/Pani działania Ochotniczej Straży Pożarnej? Studenci, którzy odpowiedzieli pozytywnie na to pytanie należą do OSP (27,5%), jednak większość ankietowanych nie wspiera tej organizacji (72,5%).

Ważne pytanie diagnozujące zainteresowania studentów dotyczyło źródeł wiedzy o OSP: Skąd czerpie Pan/Pani wiedzę o działaniach i przedsięwzięciach podejmowanych przez OSP? Większość badanych posiada wiedzę z telewizji (74,3%) i Internetu (63,4%). Mniej było tych, którzy wiedzę o OSP uzyskują z prasy (27,6%) i radia (18,2%). Zdecydowana większość badanych studentów uważa, iż OSP spełnia funkcje, które są im przypisane (92,2%).

Na pytanie: Jakie czynniki wpływają na Pani/Pana poczucie bezpieczeństwa (związane z działalnością OSP)? Większość respondentów odpowiadała następująco: sprawność i szybkość przemieszczających się jednostek (99,1%), odpowiednio przeszkoleni strażacy (86,3%), cykliczne ćwiczenia strażaków, np. w budynkach użyteczności publicznej. Zdecydowanie mniej było tych, którzy uważali, że OSP ma dobre wyposażenie w sprzęt gaśniczy (26,3%).

43,1% spośród badanych wyraża chęć udziału w działaniach wspólnych z OSP (Czy wyraża Pan/Pani chęć udziału w działaniach wspólnych z OSP?). Jednak więcej niż co trzeci student/ka (35,3%) nie wie, czy ma takie chęci lub nie ma ich wcale (15,7%, brak odpowiedzi 5,9%).

Następne pytanie brzmiało: W jakiego rodzaju formach i metodach ingerujących społeczeństwo z OSP wzięłyby Pan, wzięłyby Pani udział? Na tak sformułowane pytanie uzyskano następujące odpowiedzi:

- 93,4% uważa, że najważniejsza jest praktyka (kursy pierwszej pomocy, podstaw ratownictwa, ochrony przeciwpożarowej),
- 88,6% wskazuje na konkursy oraz szkolenia dla mieszkańców oraz ponad połowa (59,1%) uważa, że ważne są akcje promocyjne dla dzieci i młodzieży (na temat bezpiecznego rozpalania ognisk i obchodzenia się z ogniem).

Mniej było tych, którzy uważali, że na integrację mają wpływ takie czynniki, jak: możliwość czynnego udziału w zawodach strażackich (40,4%), czy spotkania ze strażakami w obiektach użyteczności publicznej formie debaty, dyskusje na tematy bezpieczeństwa (47,8%) oraz otwartość Jednostek Ratowniczo-Gaśniczych, Komend PSP dla osób chętnych poznać pracę straży (46,7%).

Zdecydowana większość badanych dobrze i bardzo dobrze ocenia profesjonalizm strażaków OSP podczas działań ratowniczo-gaśniczych (78,4%).

Tylko nieliczni ocenili takie działania jako dostateczne (21,6%). Również zdecydowana większość respondentów uważa, że działania OSP są potrzebne (99,7%) i ma to duży wpływ na ogólne poczucie bezpieczeństwa badanych (95,1%) oraz na bezpieczeństwo w życiu codziennym (91,5%).

Kolejne pytania kwestionariusza były związane z bezpieczeństwem osobistym i społecznym. Na pytanie: Czy w sytuacji zagrożenia życia, mienia, środowiska, widząc działania OSP może czuć się Pani /Pan bezpiecznie?, zdecydowana większość badanych (86,3%) odpowiedziała pozytywnie. Tylko 13,7 % spośród badanych uchyliła się od odpowiedzi lub nie udzieliła jej wcale. Również większość respondentów uważa, iż OSP realizuje istotne zadania z zakresu kształtowania bezpieczeństwa (86,4%).

Na pytanie: Który z poniższych czynników Pani/ Pana zdaniem najbardziej wpływa na poczucie bezpieczeństwa? Badani wskazali na:

- mobilność i sprawność strażaków (92,3%),
- posiadanie odpowiednich kwalifikacji przez strażaków 88,2%),
- specyfika jednostki oraz posiadanie odpowiedniego wyposażenia (uzbrojenia – 86,4%).

Mniej wskazań było na łączność (62,5%) oraz na współpracę z różnorodnymi służbami i podmiotami (40,4%).

Ostatnie pytanie kwestionariusza skierowane do respondentów było następujące: Które z podanych przykładów Pani/ Pana zdaniem są najlepszą formą kształtowania poczucia bezpieczeństwa? Spośród czterech wymienionych w pytaniu największą ilość wskazań uzyskały następujące formy:

- organizowanie przez Straż Pożarną takich przedsięwzięć, jak: festyny, konkursy i zawody (91,7%),
- informowanie przez media o działaniach PSP (np. strony internetowe – 90,9%).

Mniej było tych respondentów, którzy wskazywali na: przekaz teoretyczny wiedzy o bezpieczeństwie (88,1%) oraz na wycieczki do jednostek OSP (44,5%).

Podsumowując całość badań, należy stwierdzić, iż na kształtowanie poczucia bezpieczeństwa respondentów ma wpływ zarówno wiedza badanych o działaniach OSP, jak i konkretne przedsięwzięcia straży pożarnej w środowisku lokalnym badanych.

Wiedza środowisk lokalnych o działaniach OSP czerpana jest przede wszystkim z telewizji (74,3%) i Internetu (63,4%).

Z kolei bezpośrednio działania OSP mające wpływ na kształtowanie poczucia bezpieczeństwa to:

- sprawność i szybkość przemieszczających się jednostek (99,1%),
- odpowiednio przeszkoleni strażacy (86,3%), cykliczne ćwiczenia strażaków np. w budynkach użyteczności publicznej,

- praktyka (kursy pierwszej pomocy, podstaw ratownictwa, ochrony przeciwpożarowej (93,4%),
- konkursy oraz szkolenia dla mieszkańców, akcje promocyjne dla dzieci i młodzieży (na temat bezpiecznego rozpalania ognisk i obchodzenia się z ogniem (88,6%),
- mobilność i sprawność strażaków (92,3%),
- posiadanie odpowiednich kwalifikacji przez strażaków 88,2%),
- specyfika jednostki oraz posiadanie odpowiedniego wyposażenia (uzbrojenia) - 86,4%).

Najlepszą formą kształtowania poczucia bezpieczeństwa jest:

- organizowanie przez Straż Pożarną takich przedsięwzięć, jak: festyny, konkursy i zawody (91,7%),
- informowanie przez media o działaniach OSP (np. strony internetowe – 90,9%).

Podsumowując, Ochotnicza Straż Pożarna pełni znaczącą rolę w procesie zapewnienia bezpieczeństwa społeczności lokalnej. Na poczucie bezpieczeństwa mieszkańców wpływają kursy i szkolenia specjalistyczne strażaków, ćwiczenia, w których biorą udział i które dają odczuć mieszkańcom, że służba ta przygotowana jest na każdą okoliczność wystąpienia sytuacji kryzysowej. Sprawność oraz szybkość przemieszczania również nie jest bez znaczenia w opinii lokalnej społeczności. Straż Pożarna musi również stale się rozwijać oraz wyposażać w specjalistyczny sprzęt oraz pojazdy.

Należy podkreślić, że na poczucie bezpieczeństwa mieszkańców ma również wpływ okolica, w której mieszkają. Patrząc przez pryzmat okolicy, jednostka nie czuje się pewnie i spokojnie. Uważa, że taka sytuacja ma miejsce wszędzie. Częściowym rozwiązaniem problemu jest częstsze patrolowanie okolicy przez służby ratownicze, mundurowe. Dają one odczuć mieszkańcom, że kontrolują sytuację oraz niwelują czy likwidują czyhające zagrożenia.

Obywatele czują się bezpieczniej, jeśli wiedzą, jak działają służby ratownicze i gdzie przebywają w razie pojawienia się takiej konieczności. Mowa tu o wszelkich akcjach mających zintegrować obywateli z np. służbami mundurowymi, ratowniczymi. Wymagana interakcja między uczestnikami wydarzeń, wzmacnia więź oraz poczucie bezpieczeństwa. Wzrasta wtedy znacznie zaufanie do służb. Obywatele nie będą mieli oporu ani pewnego rodzaju blokady przed wezwaniem służby w razie konieczności udzielenia pomocy im bądź osobom postronnym.

Ciągła kontrola obiektów również wpływa pozytywnie na poczucie bezpieczeństwa obywateli. W przypadku Ochotniczej Straży Pożarnej dotyczy to głównie kontroli obiektów ze względu na bezpieczeństwo przeciwpożarowe oraz ocenę przepisów dotyczących przestrzegania ochrony przeciwpożarowej.

Istotna w tym zakresie jest edukacja dla bezpieczeństwa realizowana przez strażaków w społeczeństwie lokalnym, także i w szkołach. Pogadanki z przedstawicielami np. PSP czy OSP zwiększają świadomość niebezpieczeństwa i zagrożenia, ale także sprawiają wrażenie, że w razie konieczności służby udzielą niezbędnej pomocy.

Literatura

- [1] Adamiak P., *Ochotnicze Straże Pożarne. Raport z badania 2012*, Stowarzyszenie Klon/Jawor, Warszawa 2013.
- [2] Balcerowicz B., *Słownik terminów dotyczących bezpieczeństwa państwa*, AON, Warszawa 1994.
- [3] Białoskórski R., *Słownik pojęć i skrótów bezpieczeństwa informacji*, Ubezpieczenia, Warszawa 2010.
- [4] Dworecki S., *Zagrożenia bezpieczeństwa państwa*, AON, Warszawa 1994.
- [5] Dworecki S., *Zagrożenia bezpieczeństwa państwa*, AON, Warszawa 2002.
- [6] Dzieciuchowicz A., *Historia Ochotniczych Straży Pożarnych*, źródło: <http://www.parzczew.info/?p=1795> (data dostępu: 28.04.2017).
- [7] Klamut R., *Bezpieczeństwo jako pojęcie psychologiczne*, „Zeszyty Naukowe Politechniki Rzeszowskiej” 2012, nr 286.
- [8] Kukułka J. (red.), *Leksykon Pokoju*, Krajowa Agencja Wydawnicza, Warszawa 1987.
- [9] Kunikowski J., Turek A., *Bezpieczeństwo i dyplomacja. Słownik terminów*, Pedagogium, Warszawa 2008.
- [10] *Ochotnicze Straże Pożarne*, źródło: <https://msw.gov.pl/pl/bezpieczenstwo/ochrona-ludnosci/8758,Ochotnicze-Straze-Pozarne.html> (data dostępu: 20.04.2017).
- [11] Pieprzny S., *Administracja bezpieczeństwa i porządku publicznego*, Uniwersytet Rzeszowski, Rzeszów 2012.
- [12] Stefanowicz J., *Bezpieczeństwo współczesnych państw*, PAX, Warszawa 1984.
- [13] Stefański M., *Poczucie bezpieczeństwa publicznego i ocena pracy policji w percepcji mieszkańców Słupska*, Urząd Miasta Słupsk, Słupsk 2013.
- [14] Szaflik J.R., *Dzieje ochotniczych straży pożarnych*, GREG, Warszawa 2001.
- [15] Zasada Z. J., *Organizacje strażackie okresu dwudziestolecia międzywojennego*, źródło: http://www.wtn.pl/Publikacje_nasze/Teksty/Straze_miedzywoj_Zasada.pdf (data dostępu: 18.03.2018).